

1. Lohjan historian tiedonlähteitä

1. Paikallisen historian yleisesitykset

- Lohjan historia 1-2
- Lohjalaisten historia 1-2

2. Kohdehistoriat

- Yrityshistoriat

Esim:

- Lohjan Säästöpankki 1870-1995
- Lohjan Kalkkitehdas 1897-1950
- Lohjan Paperi Oy 1906-1996
- Keon vuosikymmeniltä 1907-1992
- Lohjan Puhelin Oy 1912-1987
- Lohjan Seudun Osuuspankki 1924-1991

- Järjestö- ja laitoshistoriat

Esim:

- Koulujen historiikit
- Yhdistysten historiikit

- Rakennusten historiat

- Lohjan kirkko

- Erikoistutkimukset

Esim:

- Timo Eränkö, Lohjan paikannimet

3. Henkilöhistoriat ja muistelmat

Esim:

- Pentti Eertamo, Vanhoja lohjalaisia
- Pentti Eertamo, Lohjalaisia vapautta turvaamassa
- Toivo Peltonen, Kauniiksi kasvoi Omenakylä
- Yrjö Soini, Kalkki-Petteri

4. Artikkelikokoelmat

- Vuosikirja Kruuhu
- Lohjansaari

5. Lehdistö

- Kirkhakkinen, Lohjan kotiseutulehti
- Kirjoitukset Länsi-Uusimaassa
- Vanhaa Lohjaa -sarja (Lohjan Viikkouutiset, Lohjan Uutiset 1978-1982)

6. Internet

- www.lohjanhistoria.net
- Lohjalaisten kirjastojen kotiseutukokoelmissa on runsaasti aineistoa.

2. Lohjan esihistorian päävaiheet

1. Ensiasutus n. 7300 e.Kr. – n. 6500 e.Kr.

- Suomalais-ugrilaisia keräilijöitä etelärannikolle kaakosta.
 - Lohjanvesistön laakso merenlahtena.

2. Esikeraaminen kulttuurikausi -> n. 4200 e.Kr.

- Suomusjärven kulttuuri.
 - Esineitä luonnonmateriaaleista.
 - Keräilyä ja pyyntiä.
 - Asutus liikkuvaa ja hyvin harvaa.
 - Kiviesineitä irtolöytöinä: kourutalttoja, kirveitä, talttoja.
 - Ranta ja asuinpaikat n. 40 metriä mpy.

3. Keraamiset kulttuurikaudet n. 4200 e.Kr.- n. 1300 e.Kr.

- Kampakeramiikka, saviastioiden valmistustaito.
 - Lohjanjärvi syntyi n. 4000 e.Kr.
 - Asuinpaikat ainakin Virmoossa, Karnaisissa ja Paksalossa.
- Nuorakeramiikka n. 2500 e.Kr.
 - Balttien tai germaanien maahantunkeutuminen lounaasta.
 - Vasarakirveet sota-aseina.
 - Alisti kampakeramiikat, mutta sekoittui niihin.
 - Runsaasti esinelöytöjä ja asuinpaikkoja.
 - Ensimmäiset kotieläimet ja kaskiviljelyä.

4. Pronssikausi n. 1300 e.Kr. – n. 500 e.Kr.

- Lohjalta vain yksi varma löytö, Jalassaaren kirves.
 - Mahdollisesti myös asuinpaikka.
 - Naapurissa Karjaalla ja Siuntiossa runsaasti hautaraunioita, kookkaita hiidenkiukaita korkeiden mäkien laella.

5. Rautakausi n. 500 e.Kr. – 1200-luvulle j.Kr.

- Suomalais-ugrialaisten maahanmuutto vilkastui.
- Lännestä myös germaaneja.
 - Maanviljelystä ja karjanhoidosta pääelinkeino.
 - Kaskiviljelyn rinnalle myös peltoviljelyä.
 - Pysyviä kyliä syntyi.
- Runsaasti polttohautakalmistoja.
 - Pienet kivirauniot hautojen merkkeinä.
 - Hautalahjalöytöjä, saviastianpaloja, koruja, kirveenteriä yms.

- Kalmistot lähellä järven ranta.
- Suurin kalmisto Jalassaaren Arorinne, pienempiä esimerkiksi Osuniemessä, Jönsbölessä, Lylyisissä ja Hiidessä.
- Lylyisten kivinen uhripöytä.
- Lukuisia soikeita tuluskiviä irtolöytöinä.

- Karstun Linnavuori puolustautumispaikkana rautakauden lopulla.
 - 800-luvulta lähtien ruotsalaiset ja viikingit hyökkäilivät.

3. Uudisasutus, kristinuskon ja ruotsalaisten tulo

Uudet asutusvirrat

- Esihistorian lopulla Lohjalle tuli kolme muuttovirtaa:
 1. Pohjoisesta hämäläisiä.
 - Kauppareittinsä varrelle 1000-1100-luvulla.
 2. Lännestä varsinaissuomalaisia.
 - Väestönkasvun pakottamina 1100-1200-luvulla.
 3. Etelästä ruotsalaisia.
 - Siirtolaisia Ruotsista, tunkeutuivat sisämaahan 1200-1300-luvulla.

Kristinuskon vakiintuminen

- Hämäläisten meritien merkitys.
 - Kauppapaikat Pikkalassa ja Pohjanpitäjänlahdella.
 - Toinen ristiretki Hämeeseen n. 1238-1239.
- Etelä-Lohjan nimien kertomaa.
 - Kyrkstad – kirkonpaikka, kappeli.
 - Kastemäki, Kastemäen lähde.
 - Munkkikallio.
- Lohjan seurakunnan muotoutuminen.
 - Mahdollisesti ensin Karjaan alaisuudessa.
 - Ensimmäinen maininta 1323: Ingvaldus kirkkoherrana.
 - Suur-Lohja:
 - Lohja
 - Siuntio, ainakin pohjoisosa (itsenäiseksi 1440 ?)
 - Vihti (itsenäiseksi 1507 ?) + Pyhäjärvi-Karkkila (1861)
 - Karjalohja (itsenäiseksi 1614) + Sammatti (1951)
 - Pusula (itsenäiseksi 1862)
 - Nummi (itsenäiseksi 1863)
- Kirkon rakentaminen.
 - Puukirkko mahdollisesti 1200-luvun lopussa.
 - Uusittiin mahdollisesti 1300- tai 1400-luvulla.
 - Kivisakaristo 1300-luvun lopussa.
 - Kivikirkko 1500-luvun alussa.
 - Suurin keskiaikainen seurakuntakirkko.
 - Kalkkimaalaukset 1514-1522.
 - Kymmenysveroaitta kirkon edustalle.

Ruotsalaisvallan vakiintuminen

- Raaseporin linnalääni.
 - Linna 1370-luvulla hallinto- ja verotuskeskukseksi.
 - Käräjät paikallisena päätöksentekomuotona.
 - Nimismies talonpoikien edusmiehenä.

- Tieverkoston alullepano.
 - 1300-luvulla Suuri rantatie (Kuninkaantie Turusta Viipuriin).
 - 1400-luvulla tie Raaseporista Hämeenlinnaan.
 - Virkkalan Risti tärkeäksi tienristeykseksi.
 - 1500-luvulla Huovintie Lohjalta Satakuntaan Kokemäelle.

- Markkinat Lohjan kirkonmäellä 1300-luvulta alkaen.
 - Kahdesti vuodessa, helmi- ja maaliskuussa.
 - Länsi-Uudenmaan pohjoisosan tärkein kaupantekopaikka.

4. Maatalous ja kartanot

Maatalous 1800-luvulle

- Pääelinkeino 1900-luvun alkuun saakka.
 - Muutokset hitaita ennen 1800-luvun jälkipuoliskoa.
- Kylät muodostuivat rautakaudella 500 e.Kr.-1200 j.Kr.
 - Ryhmäkyliä, jäljellä enää Hermala ja Pauni.
 - Lohjalla oli 62 kylää tai yksinäistaloa.
 - Kylässä tavallisesti 4-8 tilaa.
 - 1540 tiloja oli 251.
 - Kantatilojen lukumäärä väheni 1910-luvun loppuun saakka.
 - Niitä oli lopulta hieman yli 130.
 - Talot savutupia 1600-luvulle.
 - 1700-luvulla parituvat, myös kaksikerroksiset.
- Maatalous aluksi kaskiviljelyä, peltoviljely yleistyi rautakauden loppua kohden.
 - Peltö ruotsalaisten verotuksen pohjana -> sarkajako 1300-luvulla.
 - 1334 raivatulle peltomaalle 4 vuoden verovapaus.
 - 1800-luvun alussa kaskeaminen loppui.
 - Kiellettiin, jotta ruukeille riittäisi polttopuuta.
- 2-vuoroviljely, ensin ohra, 1500-luvulla ruis pääviljalajina.
 - Nauris, herne, pellava, hamppu, humala.
 - 1500-luvulla tilalla peltoa keskimäärin 4 ha, 1700-luvulla 7 ha.
- Karjatalouden merkitys vähäinen 1800-luvulle saakka.
 - Härät työjuhtina yleistyivät 1600-luvulla.
 - Nautoja lannan tuotantoa varten.
 - Vuohet ja lampaat tavallisia, siat harvinaisempia.
- 1700-luvulla maataloutta kehitettiin jonkin verran.
 - Perunanviljely 1750-luvulta, puutarhakasvit.
 - Torppien perustaminen yleistyi.
 - 1804 ylitettiin 200 torpan määrä.
 - Isojako tehtiin kylittäin 1760-1780-luvulla.
 - Pitäjänmakasiini perustettiin 1750.
- Väestö oli pääasiassa talollisia 1700-luvun alkuun saakka.
 - Jonkin verran renkejä ja piikoja 1500-luvulta lähtien.
 - 1700-luvulla tilaton väestö kolminkertaistui.
 - Myös torppareita ja mäkitupalaisia.

Lohjalaiset kartanot

- Mikä on kartano?

Nykysuomen sanakirja:

"Merkitystä vaikea erottaa. Normaaliproosassa niistä 1. miltei yksinomainen. 1. huomattavan iso (komearakennuksinen) maatila, herraskartano, "hovi", vars. vanha rälssitila, usein erikoisesti tällaisen keskeisestä rakennusryhmästä"

Kartanokulttuuri

- Säätyläisasutus
 - Aatelisia, virkamiehiä papistoa
- Kulttuurin edistäjä
 - Tavat, puvut, esineet, koulutus jne.
- Aineellinen hyvinvointi
 - Tilan koko, varallisuus, rakennukset esineet jne.
- Henkinen hyvinvointi
 - Kulttuuriyhteydet, matkustelu, taide, kirjasto, musiikki
- Elämäntapa
 - Omistaja ei osallistu tilan käytännön töihin
 - Tilanhoitaja, pehtoori
 - Sosiaalinen kanssakäyminen, harrastukset
- Kartano on lohjalaiselle maataloudelle tyypillinen ilmiö.
 - Miltei 50% viljelyalasta kuului 1900-luvun alussa kartanoille.
- Kartanot kehittyivät eri tavoin.
 - Hallitsijan lahjoitus tai toimet.
 - Kirkniemi ja Laakspohja.
 - Virkamiehen toimet.
 - Ojamo.
 - Talonpojan vaurastuminen.
 - Vaanila, Hiisi, Paloniemi, Koivula, Vohloinen, Iso-Teutari.
 - Teollisuuspatruunan asunto.
 - Kyrkstad ja Kässä .

Kirkniemi

- Ensimmäinen tunnettu omistaja junkkeri Jöns 1417.
- Ennen vuotta 1522 valtaneuvos Tönne Eerikinpoika Tott Raaseporin linnasta.
- 1553-1567 valtaneuvos Jakob Henriksson Hästesko, Suomen käskynhaltija, Viipurin linnanpäällikkö 1559.
- 1567-1596 edellisen leski Kristina Horn.

Tottien aika

- Kristina Horn avioitui Klaus Tottin kanssa, isäntänä vuoteen 1590, sitten poika Henrik Tott.
- Henrik Tottin puoliso Sigrid Vaasa, kuningas Eerik XIV:n ja kuningatar Kaarina Maununtyttären tytär.
 - 4.6.1598 heille syntyi Åke (Akathus) Tott.
- 1633-1640 sotamarsalkka Åke Tott.
- 1640-1666 edellisen poika sotamarsalkka Claes Tott.

- 1667-1749 Creutzit ja Flemingit, eivät asuneet Lohjalla.
- 1759-1761 sotamarsalkka Augustin Ehrensvärd, Suomenlinnan rakennustyön johtaja.
- 1777-1804 everstiluutnantti Alexander Forbes af Lund.
 - Päärakennus paloi 1790-luvun alussa, nykyisen päärakennuksen rakentaminen aloitettiin.
- 1807-1812 kenraali Karl Johan Adlercreutz.
 - Suomen sodan 1808-1809 sotapäällikkö, muutti sodan jälkeen Ruotsiin.

- 1812-1845 maaherra Gustav Vilhelm Conradi.
 - Hallannin läänin maaherra, muutti Suomeen.
 - Rakennutti päärakennuksen valmiiksi 1814.
- 1846-1861 edellisen vävy esittelijäsihteeri Karl Ulrik von Christierson.
 - Kehitti voimakkaasti maataloutta, Suomen ensimmäiset Ayrshire-lehmät.
- 1862-1916 edellisen poika maanviljelysneuvos Karl Gustav von Christierson.
 - Kirkniemen pinta-ala oli 1900-luvun alussa noin 1600 ha.

- 1929-1945 Insinööri Uno Donner, osti kartanon.
 - Kivinen terassipuutarha 1930-luvulla.
- 1946-1950 Suomen marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheim, osti kartanon.
- 1950-1987 Mannerheim-säätiö.
- 1988-2000 vuorineuvos Arne J. Aarnio.
 - Rakennukset kunnostettiin.
- 2000- Metsäliitto-yhtymä.

Laakspohja

- 1500-luvun puolivälissä viisitaloinen kylä kummulla peltojen keskellä.
- Kuninkaankartanoksi 1556 Kustaa Vaasan määräyksellä.
- 1563 kuninkaankartano lopetettiin, tila luovutettiin valtaneuvos Nils Boijelle.
- 1605-1625 eversti Claes Slang.
 - Narvan käskynhaltija.
- 1649-1681 vävy, ratsumestari Henrik Sabelstierna, naimisissa Anna Slangin kanssa.
 - Osti Ventelän (Nummelan) ratsutilan 1672.
- 1732-1756 kapteeni Gustaf Armfelt.
- 1758-1792 kenraalimajuri Carl Gustaf Armfelt.
 - Liitti Laakspohjaan Ventelän (1761) ja Moision (1769) ratsutilat.
 - Armeijan ylipäällikkö Kustaa III:n Venäjän sodassa 1788.
 - Anjalan liittokirjan ensimmäinen allekirjoittaja, tuomittiin maanpetoksesta ja kuoli vankeudessa Ruotsissa.
- 1798-1807 kenraalimajuri Karl Gustaf Ehrnrooth.
- 1815-1834 everstiluutnantti Erik Magnus Ehrnrooth.
 - Rakennutti kirkon edustalle hautakappelin 1824.
 - Osti Veijolan ja liitti sen Laakspohjaan 1819.
- 1847-1863 vuorineuvos Magnus Linder.
 - Mustion ruukinpatruuna, asui Mustiolla.
- 1864-1893 vapaaherratar Augusta Linder.
- 1894-1896 Hovimestari Fridolf Linder.
- 1897-1905 kamariherra Hjalmar Linder.
 - Asui Laakspohjassa 1897-1901.
 - Kartanon kokonaispinta-ala n. 2300 ha.
- 1912-1917 konsuli Hendrik van Gilse van der Pals.
 - Uusi päärakennus 1914: Walter ja Ivar Thomé.
- 1918- konsuli van Gilse van der Palsin jälkeläiset.

Vaanila

- 2 tilaa, molemmista ratsutila 1604.
- 1656-1701 rusthollari Heikki Heikinpoika (Wanberg).
 - Valtiopäiväedustaja 1680 ja 1682.
 - Osti 1664 kylän toisen tilan ja liitti Kihilän yksinäistalon Vaanilaan.
- 1702-1864 Heikki Heikinpojan jälkeläiset, nimellä Forsman.
 - Luottamushenkilöitä, esim. kirkonisäntiä.

- 1879-1897 kunnallisneuvos Karl Heitmann.
 - Uudisti maatalouden.
 - Kuntakokouksen puheenjohtajana 1881-1887.
 - Sanatorio 1894-1915.
- 1897-1985 Heitmannin perilliset, sen jälkeen tohtori Henrik Meyer.

Iso-Teutari

- Iso-Teutarin Biskopsista ratsutila 1620-luvulla.
- 1609-1654 Erik Markusson.
- 1600-luvulla Biskopsiin liitettiin kaksi tilaa, kartano syntyi.
- 1666-1695 Henricus Eri
 - Opiskeli ensin Turun, sitten Tarton yliopistossa 1650-luvulla.
 - Lohjan pedagogion ensimmäinen koulumestari 1659-1682.
- 1696-1710 Tomas Eriksson Teuterström (Adlercreutz).
 - Aateloitiin Adlercreutzin nimellä 1700.
 - Kuninkaallinen rahastonhoitaja 1702.
- 1722-1780 Anna Catharina Adlercreutzin lapset.
 - Iso-Teutarin kylän kolme viimeistä tilaa liitettiin kartanoon 1759.
- 1786-1806 kapteeni Torsten Jägerhorn (af Storby).
 - Asui kartanossa ja kehitti sen maataloutta, kunnostutti puutarhan ja uusi talousrakennukset.
- 1806-1810 kirkkoherra Anders Collin.
- 1811-1832 laamanni Carl Henrik Adlercreutz.
- 1833-1865 laamanni Adlercreutzin perilliset.
 - 1830-luvulla vanha päärakennus korotettiin 2-kerroksiseksi.
 - Uusi empiretyylinen päärakennus 1845, arkkitehti K.J.E.Gustafsson.
- 1866-1883 sotakamreeri Johan Gustaf Florin.
- 1884-1919 todellinen valtioneuvos Thiodolf Rein.
 - Helsingin Yliopiston filosofian professori, rehtori ja sijaiskansleri.
- 1920-1945 Reinin perilliset.
- 1945- Schulmanien suku.

Ojamo

- Ojamon kylässä oli 3 maatilaa, joista kaksi määrättiin ratsutiloiksi 1682.
- 1682-1695 kirkkoherra Gabriel Tammelinus.
 - Ojamon kartano syntyi: rovasti yhdisti kylän tilat 1683.
- 1696-1762 Tammelinuksen jälkeläiset.
- 1783-1788 kapteeni Adolf Magnus Rotkirch.
- 1789-1816 luutnantti Axel Maximilian Carpelan .

- Monissa luottamustehtävissä, toimi mm. Lohjan kirkonisäntänä, jolloin teetti kirkossa suuria korjauksia 1803-1805.
- 1817-1842 luutnantti Carpelanin perilliset.
- 1843-1846 lehtori Karl von Schoultz.
 - Omisti myös Vohloisten kartanon 1845-1857.
- 1847-1863 everstiluunntantti Dimitri Swertschkoff.
 - Venäläinen entinen Viaporin komendantti.
 - Osti Ojamon ja rakennutti uudet rakennukset.
- 1863-1902 Swertschkoffin perilliset.
- 1902-1921 tilanomistaja Kustaa Karlsson.
- 1922-1968 metsänhoitaja Antti Savolainen.
 - Kartanon maat Lohjan kaupungille 1965.
- 1969-1997 Eero ja Unto Savolainen.
- 1998- Vanha Lohja -säätio.

Paloniemi

- Paloniemen kylässä oli 7 tilaa.
- 1625-1656 vouti Hans Mattsson.
 - Hankki useimmat Paloniemen tilat omistukseensa.
- 1705-1709 rykmentinkirjuri Nils Elsund.
 - Tila annettiin oikeuden päätöksellä säätyläisomistukseen.
- 1710-1738 Anna Tammelin, Elsundin leski.
-
- 1739-1785 kapteeni Otto Mauritz Jägerhorn (af Storby)
 - Kehitti tilan maataloutta: torpat lisääntyivät 2:sta 8:aan.
 - 1760 Tervan tila liitettiin Paloniemeen, josta tuli yksinäistila.
- 1785-1821 kapteeni Reinhold Krabbe, edellisen vävy.
 - Jatko appensa jälkeen pitäjänmakasiinin johtokunnassa.
 - Toimi Suomen Talousseuran asiamiehenä, edisti perunanviljelystä.
-
- 1824-1827 majuri Per Samuel Elfving.
 - Antoi Paloniemelle ruotsinkielisen nimen Fagernäs.
- 1880-1897 Albert Fridolf Granstedt, valtion rautateiden apulaispääjohtaja.
- 1898-1914 Hendrik van Gilse van der Pals.
 - Konsuli, pietarilainen kumitehtailija, kotoisin Hollannista.
 - Kaikki rakennukset uusittiin Eliel Saarisen suunnitelmien mukaisesti 1898-1901.
- 1930- Lohjan kunta (1997- Lohjan kaupunki).
 - Osti kartanon vanhainkodiksi 1930.

Vohloinen

- Vohloisten kylässä oli 3 tilaa.

- 1630-1633 Petrus Larsson.
 - Omisti 1620-luvulla yhden kylän tiloista, josta ratsutila.
 - Hankki muut tilat omistukseensa ja yhdisti ne kartanoksi vuoteen 1629 mennessä.

- 1634-1636 Mathias Laurenti, Lohjan kirkkoherra.
- 1637-1650 Erik Nupuinen, tallimestari, kirkkoherran vävy.
- 1651-1679 Elisabet Matsdotter, edellisen leski.
 - Kartanon mailta löydettiin rautamalmia, jota louhittiin 1670- ja 1680-luvulla.
- 1680-1692 Johan Eriksson Nupuinen, edellisten poika.
- 1693-1697 Axel Svahn.
 - Tulipalo tuhosi rakennukset 1697.

- 1698-1704 Erik Sparrman, kruununvouti, osti kartanon.
 - Kunnosti rakennukset palon jäljiltä.
 - Päärakennuksen holvikellari rakennettiin viimeistään silloin.

- 1705-1738 Berndt Vilhelm Rehbinder, eversti.
 - Joutui venäläisten vangiksi 1713 ja vietiin Siperiaan.
 - Rehbinder palasi 1722, eristäytyi Vohloisiin.
- 1740-1754 Karl Isak Ruth, kapteeni, Rehbinderin vävy.
 - Ei asunut koko aikaa Vohloisissa, vaan vuokrasi tilan nimismies Magnus Muhrille.
- 1763-1780 Berndt Johan Rehbinder adjutantti, eversti Rehbinderin poika.
 - Asui enimmänsä aikaa Vohloisissa ja osallistui mm. seurakunnan asioiden hoitoon.
 - Rakennutti nykyisen päärakennuksen vanhimman osan ja molemmat piharakennukset.
 - Rautamalmin louhintaa jatkettiin 1700-luvun lopulla.

- 1791-1810 Johan Smaléen, laamanni.
 - Osallistui seurakunnan hallintoon, pelasti vanhan kellotapulin 1806.
- 1813-1821 Fredrik Vilhelm Lagerborg, everstiluutnantti.
 - Rakennutti päärakennukseen kaksi sivusiipeä.

- 1824-1832 Jakob Johan Dreilick, pankinjohtaja.
 - Rautakaivokset otettiin jälleen käyttöön.
- 1833-1844 Viktor Zebor Bremer, Högforsin ruukinpatruuna
 - Luopui kartanosta malmin vähyyden vuoksi.

- 1845-1857 Karl Fredrik von Schoultz, kollegiasessori.
 - Veljentytär Johanna von Schoultz asui Vohloisissa 1840-luvulla.
 - Syntyi 1813, Pariisin oopperaan 1833, Rossini vei Italiaan 1835, Madridiin 1838.
 - Sairastui keuhkotautiin ja palasi Suomeen 1842, kuoli 1863.
- 1890-1903 Adolf Fredrik Forsström.
 - Perusti kartanolle oman höyrysahan.
- 1904-1911 Karl Viktor Tilander, kauppias.
 - Sunnanlidin taitelijahuvila 1904.
- 1912-1917 Rudolf Johan Cronstedt, vapaaherra.
 - 1916 Karin af Björkesten perusti Vivamon raamattukodin Horniemen torpan maalle.
- 1918-1930 Johan Edvard Sillman.
 - Tilanhoitaja osti kartanon.
- 1931-2001 Yrjö Sillman.
 - Erikoistui 1940-luvulla omenanviljelyyn.
 - Lohjan kunta ja kaupunki ostivat valtaosan kartanon maista 1966.

Hiisi

- Kylässä oli alun perin 5 tilaa, jotka yhdistettiin vuoteen 1605 mennessä.
- 1576-1621 Nils Klemetsson, vouti, hankki omistukseensa kylän tilat.
- 1622-1684 Nils Hindrichsson, rykmentinkirjuri, osti tilan.
- 1685-1687 Ericus Nilonis Istmaenius.
 - Edellisen omistajan poika, Maskun kirkkoherra.
- 1724-1768 Johan Hörman, komissaari, Istmaeniuksen vävy.
 - Toimi kirkonisäntänä ennen vuotta 1764, teki lahjoituksia kirkolle, mm. raudoitetun rahakirstun ja 30-haaraisen kynttiläkruunun.
- 1770-1792 Karl Burgman, lääninviskaali.
 - Osallistui paljon yhteisiin asioihin, mm. pitäjänmakasiinin hoitoon.
 - Rakennutti uuden kaksikerroksisen päärakennuksen.
- 1793-1805 Anders Collin, Lohjan kirkkoherra, osti tilan sijoitustarkoituksessa.
- 1806-1815 Detlof Heikenskiöld, vuorineuvos, asui Ruotsissa.
- 1816-1822 Johanna Maria von Wright, edellisen tytär.
- 1823-1830 Henrik Wickström, ratsutilallinen.
 - Muutti Lohjalle Tenholasta.
- Wickströmit ovat omistaneet kartanon siitä lähtien.
 - Roughton ratsutila liitettiin kartanoon 1899, jonka jälkeen kartanon pinta-ala oli 450 hehtaaria.
- 1901-1950 Axel Johan Wickström, kunnallisneuvos.
 - Monissa Lohjan kunnan luottamustehtävissä.

- 1951- Gunnar Wickström, maanviljelysneuvos.
- Lohjan kunta osti 1964 suuren osan kartanon maista.

Koivula

- Siuntion Suitian Erik Fleming osti 1540 Karnaisten kylän tilasta 7, jotka yhdistettiin 1644.
- 1540-1638 Suitian kartanon omistuksessa
 - Flemingien suvulla.
- 1638-1643 Per Banér, 1644-1660 Klas Bánér, 1661-1676 Nils Skunck, 1677-1680 Karl Skunck, 1681-1695 Ebba Christina de la Chapelle.
 - Ruotsalaisia aatelisia, eivät asuneet Koivulassa.
 - Kartanoa kutsuttiin "Hoviksi".
- 1712-1744 Hans Jürgen Dahl, vääpeli.
 - 1734 tila nimitettiin Koivulaksi.
- 1745-1822 Dahlin jälkeläiset.
- 1823-1872 Berndt Wilhelm Nordberg, maanmittari.
 - Osallistui yhteisten asioiden hoitoon, mutta vastusti kunnallishallinnon perustamista 1860-luvulla.
 - Nimesi kartanon Wilhelmsdaliksi 1830-luvulla.
 - Rakennutti 1832 kustavilaistyyllisen päärakennuksen.
- 1873-1874 Gabriel Wilhelm Nordberg, maanmittari, edellisen omistajan poika.
- 1875-1877 Ivar Heribert Hannelius, maanmittari, edellisen omistajan lanko.
- 1877-1892 Johan Fredrik Forsström, kirkkoväärti.
 - Toimi lukuisissa luottamustehtävissä, muun muassa kunnallislautakunnan (kunnanhallitus) puheenjohtajana 1868-1892 ja kirkkoväärtinä 1871-1892.
- 1898-1918 Oskar Teodor Forsström (Karnakoski).
 - Suomensi nimensä 1900.
 - Punaiset murhasivat 4.2.1918 Lohjan asemalla.
 - Kartanon pinta-ala oli suurimmillaan noin 550 hehtaaria.
- 1918-1982 Karnakosken jälkeläiset.
 - Päärakennus muutettiin 1950-luvun alussa.
- 1986- Yrjö Aho, diplomi-insinööri, osti kartanon.
 - Päärakennus korjattiin 1988.

5. Lohjan pedagogio ja kulttuurielämä 1800-luvulle

Lohjan pedagogio

- Kirkko opetuksenantajana 1800-luvun puoliväliin saakka.
 - Kouluja yleensä vain kaupungeissa.
- Lohjalla koulumestari Herman Upmeijer 1626-27.
 - Ei tietoa hänen toiminnastaan.
- 1630-luvun koulutus uudistus: virkamiesten tarve kasvoi.
 - 3-portainen koululaitos: pedagogio – triviaalikoulu – lukio/yliopisto.
 - Pedagogio joka kaupunkiin, maaseudulla vapaaehtoinen.
 - Lohjaa lähinnä: Tammisaari ja Helsinki.
- Kirkkoherra Sven Torchillin ja poikansa Johan Forseniuksen anomus Turun tuomiokapitulille 26.7.1656: pedagogio Lohjalle.
 - 2 vanhempaa maaseutopedagogiota: Saltvik ja Kemiö.
 - Lohjalla 1. koulu suomenkielisellä maaseudulla.
 - Kaikkiaan vain 3 maaseutopedagogiota.
- 2.3.1659 pedagogi: ylioppilas Henricus Erici Iso-Teutarista, opiskellut Tarton yliopistossa.
 - Oppilaiden vanhemmat maksoivat palkan.
 - Tuomiokapitulille hyväksyä -> piispa Terseruksen tarkastus 14.2.1661.
 - Taustalla Tammisaaren pedagogin valitus 18.6.1659.
- Koulupaikkana ensin luultavasti kirkon sakaristo.
- Oppiaineet: uskonto, sisäluku, kirjoitus, laskento, etevimmille myös maantieto, historia, latina ja kreikka.
- Oppilaina 7-17-vuotiaat pojat 1-2 vuotta.
 - Oppilaat useimmiten Lohjalta, Vihdistä ja Siuntiosta.
 - Varakkaiden talonpoikien, ratsutilallisten poikia.
 - Aateliset palkkasivat kotiopettajia.
- Pedagogit olivat usein lohjalaisia.
 - Henricus Erici 1680-luvun alkuun.
 - 1680-luvulla Henric Varelius Varolasta.
 - 1694 Nicholaus Routhenius Routiolta.
- Ison vihan aikana 1713-21 koulu oli suljettu.
 - 1743 pedagogi Johan Askolin Lohjansaaren Askolasta: 45 oppilasta.
- Koulu pitäjäntuvassa, jouduttiin keskeyttämään kärkeä ajaksi.
 - Oma koulutalo 1769: luokkahuone, pedagogin asunto ja keittiö.

- 1700-luvulla vaurastuneet ratsutilalliset alkoivat lähettää lapsiaan kaupunkikouluihin.
 - 1756-82 6-7 uutta oppilasta vuosittain.
 - Pedagogin palkka pieneni -> kehnompia pedagogeja -> vähemmän oppilaita.
- Pedagogina Johan Scheele 1784-1812.
 - 1777-92 keskimäärin 20 oppilasta.
 - 1799-1811 keskimäärin 13 oppilasta.
- 1812 Lohjan pedagogio esitettiin lopetettavaksi.
 - Viimeinen pedagogi Matias Liljeroos 1812-1816.
 - 1814 44 oppilasta, 1815 56 oppilasta.
 - Silti koulu lakkautettiin 1816 ja sen avustus siirrettiin Heinolan pedagogiolle.
 - Lohja ilman koulua 1816-1870.
 - Liljeroos antoi yksityisopetusta, myös kotiopettajia palkattiin.
- Pedagogion merkitys Lohjalle:
 - Yhteensä yli 1000 oppilasta sai koulusivistyksen.
 - Omasta pitäjästä saatiin paikalliset olot tuntevia virkamiehiä.
 - Lohjan arvostus Länsi-Uudenmaan pohjoisosan keskuksena kasvoi.

Muu kulttuurielämä

- Seurakunta kulttuurin keskuksena.
 - Oppineita kirkkoherroja, suuret tulot houkuttelivat Lohjalle.
 - Lohja oli regaaliseurakunta: kirkkoherranimitys oli palkkio.
- Jacobus Rödh 1430-luvulla.
 - Aiempi Pariisin yliopiston professori ja rehtori.
- *Manuale Aboense*, Turun kirkkokäsikirja 1522.
 - Lohjalla ainoa paperille painettu kappale.
- Johannes Forsenius vanhempi.
 - Lohjan kirkkoherra 1670-75.
 - Kirjoitti 1650 ensimmäisen suomalaisen näytelmän: *Comoedia on the trij huffudstånden*.
 - Myös runoja.
- Gabriel Tammelinus.
 - Lohjan kirkkoherra 1677-95.
 - Kristillisen kirjallisuuden suomentaja.
 - Kielentutkija.
 - *Luettelo ruotsalaisista sanoista, jotka mainitaan raamatussamme* 1694.
 - Keräsi suomalaisia sananlaskuja, poika julkaisi 1702.

- Johannes Forsenius nuorempi.
 - Lohjan kirkkoherra 1695-1705.
 - Runoja: *Lyckonens trillande wälterkloot* 1694.
 - Painettuja onnittelu- ja surupuheita.

- 1766 maanmittari Johan Heinriciuksen kuvaus Suur-Lohjan pitäjistä.

- Muu taiteenharjoitus suhteellisen vähäistä.
 - Kansanmusiikkia ja –soittajia runsaasti.
 - Kartanoissa soitantaa 1700-luvun loppupuolella.

- Kuvataiteissa kirkkomaalaukset.
 - Seinämaalaukset 1514-1522, Albertus Pictorin koulukuntaa.
 - Margareta Capsian alttaritaulu 1738.
 - Suomen ensimmäinen naistaidemaalari.

6. Vuorityö, Lohja ja rautaruukit

Ojamon kaivos ja Mustion ruukki

- Kustaa Vaasa valtakunnan talouden kehittäjänä.
 - Laamanni Erik Fleming Siuntion Suitian kartanosta tuotti malminetsijöitä.
 - 1530-luvulla löytyi rautamalmiesiintymä Ojamon kylän maalta Lohjanjärven rannalta.
- Koelouhinta alkoi mahdollisesti 1538, kuninkaan lupa 1542.
 - Malmia koejalostettiin Siuntiossa Nybyssä ja Kvarnbyssä pienissä sulatoissa.
- Erik Fleming kuoli 1548 -> kiinnostus malmiin hiipui.
- Kustaa Vaasan käynti Lohjalla 1555.
 - Tutustui Ojamon malmioon ja hyväksyi ruukin rakentamisen Mustionkoskeen.
 - Mustio oli lähin vesivoiman lähde ruukin laitteita varten.
- Ruukki perustettiin kruunun omistukseen.
 - 1556-60 Kustaa Vaasa, 1560-63 Suomen herttua Juhana.
- Masuuni ja kankirautapaja.
- Toiminta keskeytyi 1563.
- 1616 Kustaa II Adolf määräsi kaivoksen avattavaksi ja Mustion uudelleenrakennettavaksi.
 - Masuuni 1616 ja vasarapaja 1618 (2 vesivasaraa).
- Kaivos ja ruukki vuokrattiin 1624 Simon Landsbergerille ja 1630 Jacob Wollelle.
 - Wolle osti ruukin vuonna 1644.
- 1647 Wollen omaisuus ja oikeudet sai Peter Thorwöste.
- Ojamon malmia jalostamaan perustettiin uusia ruukkeja Pohjan pitäjään:
 - 1630 Antskog
 - 1641 Billnäs
 - 1649 Fiskars
- Malmia louhivat kaivosrengit kaivosvoudin johdolla.
 - Louhinta tapahtui tulella kuumentamalla ja vedellä jäähdyttämällä.
 - Työ oli raskasta ja vaarallista.
 - Kaivosrengit rettelöivät paljon, kaivoksella oli oma putka.
 - Työvoiman määrä vaihteli 15-30 kaivosrengin välillä.
- Kaivos oli kiusallinen ja hyödytön naapuri Ojamon talonpojille.
- Malmi kuljetettiin lautoilla ja jääreellä ruukkeihin.
- Parhaimpien vuosien tuotanto oli n. 150 tonnia malmia.
- Talonpojat huolehtivat kuljetuksista.
- Myös ruukin masuunin tarvitsemien puuhiilten (sysien) poltto oli talonpoikien tehtävänä.

- 1657 Ojamon kaivos sortui ja järvivesi täytti sen osittain.
 - Syynä oli usean ruukin yhteinen suunnittelematon kilpalouhinta.
 - Jouduttiin etsimään uusia malmiesiintymiä ja tuomaan malmia Ruotsista.
 - Ojamon louhintaa jatkettiin vähäisessä määrin 1670-luvulle saakka.
- Ojamon kaivos oli käyttämättömänä 1670-luvulta 1820-luvulle.
 - 1824 valtion kustannuksella alettiin tyhjentää kaivosta vedestä.
 - Malmin tuonti Ruotsista oli vaikeutunut Suomen jouduttua Venäjän alaisuuteen.
- Louhinta käynnistettiin jälleen 1827.
 - Malmia kuljetettiin mm. Högforsin ruukkiin (Karkkilaan).
 - Parhain vuosituotanto oli 1830 n. 200 tonnia.
- 1842 Högforsin ruukinpatruuna Josef Bremer osti Ojamon kaivoksen.
 - Kaivoskuilu oli lähes 40 m syvä ja 75 m pitkä.
 - Bremer lopetti louhinnan malmin ehdyttyä 1861.

Muita kaivoksia

- Ojamon onnettomuuden jälkeen etsittiin uusia malmiesiintymiä.

Rautakaivoksia:

- Vohloisten kaivosta louhittiin 1660-80-luvulla ja vielä 1820-luvulla.
- Mårbackassa oli pieni kaivos 1660-80-luvulla.
- Lohjansaaren Askolan Rautaniemen malmi löydettiin 1700-luvun puolivälissä ja sitä louhittiin vuosisadan loppuun sekä 1850-60.

Kuparikaivoksia:

- 1824 Lohjansaaresta Paavolasta löytyi kuparimalmia, jota louhittiin 1834-39.
 - Malmi jalostettiin Karjalohjan Kärkelässä sekä Pohjan Antskogissa.
- Lohjansaaren Pietilästä löytyi myös hieman kuparimalmia, jota louhittiin 1830-luvulla.

Hopeakaivoksia:

- Lohjansaaren Hermalasta löytyi 1686 hopeaesintymä, jota louhittiin 1748-49 ja 1762, mutta malmi oli liian köyhää.
- Myös Lylyisten Karhuniemestä ja Röylästä on löydetty hieman hopeaa.

Kalkkikivi

- Lohjalaiset talonpojat louhivat kalkkikiveä eri puolilta pitäjää ja polttivat kalkkia myyntiin sekä omiin tarpeisiin.
 - Tärkeimmät kalkkiesiintymät olivat Lohjankylän Kalkkimäki (Pohjolanmäki) sekä Lohjansaaren Hermalasta.
- Teollinen kalkkikiven jalostus alkoi vasta 1897.

Kaivosten ja ruukkien merkitys lohjalaisille

- Talonpojat saivat lisäansioita malmin ja sysien kuljetuksesta.
- Pitäjän vauraus kasvoi ja mahdollisti mm. kouluttamisen (pedagogio).
- Ruukkien puodeissa voitiin tehdä ostoksia tarvitsematta tehdä kaupunkimatkoja.
- Ruukkien väki toi uusia tapoja seudulle (mm. perunanviljely Fagervikin kautta 1720-30-luvulla).
- Sysien poltto kulutti metsävaroja runsaasti ja synnytti pulaa mm. polttopuusta 1600-luvun puolivälistä aina 1800-luvun puoliväliin saakka.

7. 1800-luvun lopun muutokset Lohjalla

Lohja ennen teollistumista

- 1850-luvulla Lohja oli miltei puhdas maatalousyhteiskunta.
 - Jonkin verran käsi- ja vuorityöläisiä sekä virkamiehiä.
 - Maatalousväestön osuus oli 1850 88%.
 - Asukasluvun kasvu oli hidasta.
 - Tilattoman väestön osuus lisääntyi: 1800 45 %, 1870 70 %.
 - Köyhien määrä ja osuus kasvoi.
 - Torppien lukumäärä lisääntyi.
 - Tilalliset vaurastuivat -> ”herraskaistumista”, ruotsinkielistymistä.
- Perinteinen maatalous oli tulossa umpikujaan:
 - Kaksivuoroviljely: 50 % peltoalasta kesannolla.
 - Lannoitus nautakarjan varassa.
 - Karjan määrää ei voinut lisätä luonnonlaidunten puuttuessa.
 - Viljelykelpoinen maa oli raivattu pelloksi, kaskeaminen oli kielletty.
 - Viljantuotanto riitti lohjalaisille normaalivuosina, mutta ei huonoina satokausina.
 - Katovuodet 1866-67 kärjistyivät elintarvikekriisin.
 - Tilallisilla ruoka riitti, torppareilla jotenkuten, tilattomilla ei.
- Lohjalaisten elintaso oli valtakunnallisesti verrattuna korkea.

Teollisuuden vallankumous saapuu Lohjalle

- Suomessa vapautettiin elinkeinoelämää ja tehtiin runsaasti yhteiskunnallisia uudistuksia 1857-78.
 - Lohja hyötyi uudistuksista keskimääräistä enemmän.
 - Historiallinen keskusasema: markkina- ja kouluperinne.
 - Sijainti vesistön varrella, hyvät liikenneyhteydet.
 - Rannikon läheisyys.
 - Luonnonvarat, erityisesti kalkkikivi.
 - Varakkaita sijoittajia.
 - 1859-61 sallittiin kauppaliikkeet maaseudulla.
 - Ensimmäinen liike Lohjankylään 1861: F.F. Wikberg.
 - Piirilääkäri 1860, apteekki 1862.
 - Postitoimisto 1865.
 - 1870 kansakoulu ja jo 3 kauppiasta.
 - Runsaasti eri alojen käsityöläisiä.
 - Olutpanimo 1878.
- ➔ Lohjankylästä kehittyi palvelutaajama, pohjoisen Länsi-Uudenmaan keskus.
- Kirkonkylä, vanha markkinapaikka, pitäjäntupa ja pitäjänkäsityöläiset houkuttelivat uudet palvelut Lohjankylään.

- Kolme tilaa: Anttila, Monkola ja Hakaskyttä muodostivat kylän ytimen.
- 1859 sallittiin höyrysaajojen perustaminen.
 - Kyrkstadin-Virkkalan alue sijaitsi edullisesti uittojen kannalta.
 - 1865 ensimmäinen sahalaitos Virkkalan Kässän tilan maalle.
 - 1873 valmistui Hyvinkää-Hanko –rautatie, joka sivusi järveä Kyrkstadissa.
 - 1875 toinen höyrysaaha Kyrkstadiin, 1889 kolmas sahalaitos Virkkalaan.
 - Kalkkitehdas 1897.
- Virkkalasta kehittyi teollisuustaaajama.
 - Paljon paikkakunnalle muuttanutta työväkeä, niukasti palveluja.
 - Asukasluvultaan Lohjankylää suurempi 1900-luvun alkuun saakka.

Maatalouden muuttuminen

- Teollistuminen mahdollisti maatalouden muutoksen.
 - Maatyöväki alkoi siirtyä teollisuuden palvelukseen.
 - Maataloutta alettiin koneellistaa.
 - Teollisuuden metsänostot mahdollistivat muutoksen rahoittamisen.
 - Vielä 1920 maatalous oli kuitenkin edelleen pääelinkeino.
- Maatalouden rakenne muutettiin:
 - Niityt raivattiin pelloiksi: 1876 peltoa 39 %, niittyä 61 %
1920 peltoa 97 %, niittyä 3 %
 - Kokonaisala ei juuri kasvanut.
 - Kylvöheinä lisäsi karjan määrää ja keinolannoitteet satoa.
 - 1920 enää 12 % peltoalasta leipäviljalla.
 - Karjataloudesta tuli maatalouden pääelinkeino, tuontivilja korvasi oman leipäviljan.
 - Pelloille rehun kasvatusta: kylvöheinä, rehuvilja.
- Kartanot olivat edelläkävijöitä, erityisesti Kirkniemi ja Vaanila.
 - 1860-luvulla Fiskarsin auroja Kirkniemeen, 1870-luvulla Laakspohjaan.
 - Vaanilasta tuli mallitila Carl Heitmannin isännöydessä 1880-luvulla.
 - 1870-luvulla siirryttiin vähitellen kolmivuoroviljelyyn.
 - Kesannointi väheni: 1870 50 %, 1920 9 %.

Karjan määrä kaksinkertaistui 1870-1920.

8. Talouselämän kehitys 1860-1910-luvulla

Teollisuuden syntyminen

- Virkkala teollisuuskeskukseksi vuodesta 1865
- Virkkalan höyrystysahta 1865-1898 oli ensimmäinen uudenaikainen teollisuuslaitos
 - Perustajana ja omistajana Jacob Kronqvist, taustalla turkulaisia liikemiehiä
- Kyrkstadin höyrystysahta 1875-1919
 - Osakeyhtiö, jonka omistajaksi 1885 K.A.S Dahlberg
 - 1896 Sandvikens Ab ja 1917 Lohjan Kalkkitehdas Oy
- Lohjan höyrystysahta 1889
 - Lohjan Kalkkitehdas Oy:n omistukseen 1919, toiminta jatkui 1950-luvun alkuun
- 1900-luvun alussa lyhytaikaisesti myös Åkernäsini eli Norrmanin saha
- Lohjan Kalkkitehdas 1897
 - Perustajina merikapteeni Karl Forsström ja rautakauppias Julius Tallberg
 - Rakennustöiden valvojasta Petter Forsströmistä tehtaanojohtaja
 - Kalkkikiveä Tytyrin, SOL-hemin ja Hermalan louhoksista
 - Kuljetus hinaajan vetämällä proomulla Virkkalaan
 - Uusi tehokkaampi kalkkiuuni 1908
 - Sementtitehdassuunnitelma 1914 -> osakeyhtiöksi
 - Sota viivytti sementtitehtaan rakentamista, käyntiin 1919
- Kirkniemen lasitehdas Oy Vitrum Ab 1907-1925
 - Apteekkien omistama pakkauslasin valmistaja
 - Tuhoutui tulipalossa 1918, jonka jälkeen rakennettiin uudelleen Lohjanjärven rannalle
 - 1920-luvun alussa myös taidelasia
 - Omistajaksi Oy Åströmin teknillinen tehdas
 - Paloi uudelleen 1924 ja 1925
- Lohjankylän teollistuminen alkoi vasta 1900-luvun alussa
- 1906-1907 Hjalmar Linder rakennutti selluloosatehtaan Pitkäniemeen
 - Sulfaattiselluloosaa, raaka-aineena Linderin metsien mäntypuu
 - Esimerkillinen työnantaja, työväenasuntoina Trallalan alue
- 1916 koivuvaneritehdas Pitkäniemeen
 - Virolainen Luther-yhtymä siirsi tehtaan Riistä maailmansodan tieltä
- Muualla Lohjalla joitakin pieniä tehtaita 1900-luvun alussa
 - Karstun tervatehdas, Vohloisten, Laakspohjan ja Pullin sahat

Uudet kulkuneuvot

- Maantieliikenteen kehitys oli hidasta
 - Kestikievarit ja kyytilaitos jatkoivat 1920-luvulle saakka
 - Kyrkstad tärkein kievari
- Joitakin uusia tieyhteyksiä
 - 1840-luvulla maantie Karstulle ja Sammattiin
 - Hiidensalmen silta korvasi lautan 1882
 - 1910-luvulla Sammatin ja Siuntion tien oikaisut
 - 1915 Lohjansaaren tie: Paavolan silta
- Hevoset korvasivat härät 1800-luvun loppuun mennessä
- Hjalmar Linderillä ensimmäinen auto 1898
- Hyvinkää-Hanko -rautatie 1873
 - Yksityinen rautatieyhtiö venäläisellä pääomalla
 - Ei kannattanut, valtio lunasti radan 1875
- Selluloosatehtaan kapearaiteinen sähkörautatie 1907-1930
 - Avattiin yleiselle liikenteelle 1912: matkustajia ja postia
 - Tärkeä Lohjannummen liike-elämän kehitykselle
- 1880-luvulla ensimmäiset höyrylaivat Lohjanjärvelle
 - Höyryhinaaja Jakob (Laiska-Jaakko), sittemmin Lojo
 - Yksityiset höyrypurret
 - 1892-1898 säännöllinen laivaliikenne: matkustaja-alus Alku
 - 1907-1915 Elias Lönnrot
 - 1917-1919 Stella ja Kompus
 - Tehtaiden puutavarahinaajat
- Postitoimisto Lohjannummelle 1865
 - 1895 Kirkniemi, Lohja as, Virkkala
 - 1903 Muijala, 1906 Karstu
- Puhelinkeskus Lohjannummelle 1889
 - Kaukoyhteys Helsinkiin ja Tammisaaren kautta Turkuun
 - Virkkalan puhelinkeskus 1901: Lojo Telefon Ab
 - Keskukset Suittilaan ja Karstulle 1908, Immulaan 1918
 - Lohjannummelle oma yhtiö: Oy Telefon Ab Lohja 1912
- Laakspohjan kartanon sähkölaitos 1912
 - Kalkkitehtaan sähkölaitos 1907, Lohjan Sähkö Oy 1919

Kaupankäynnin vilkastuminen

1. Käsityöläisyyden perintö

- Kylillä ja kartanoilla omia käsityöläisiä keskiajalta lähtien
- 1681 pitäjänkäsityöläiset, asettuivat kirkolle
 - Pitäjänräätäli, pitäjänseppä, 1695 pitäjänsuutari
- Muita käsityöläisiä: satulaseppä, lasimestari, krouvareita
- 1820-1860 Lohjalla oli 60-80 käsityöläistä
 - Keskimäärin nelinkertainen määrä maaseudun asukasta kohden
 - Mm. vaskenvalaja, maalari, kelloseppä, kammantekijä
- Vuoteen 1900 mennessä käsityöläisten määrä kasvoi sataan

2. Markkinoiden perintö

- Kahdet markkinat kirkonmäellä keskiajalla
- 1600-luvulla Lohjan markkinat olivat Länsi-Uudenmaan tärkeimmät
 - Tammisaaren ja Turun porvarit kilpailivat kaupankäynnistä
- Tammisaarelaiset yrittivät siirtää markkinat kaupunkiinsa
 - Epäonnistuminen johti suunnitelmiin perustaa kauppala Kyrkstadiin 1680 ja 1746
 - Kauppalahanke kaatui lopulta 1771 ruukinpatruunoiden vastustukseen
- Ensimmäinen kauppaliike Lohjannummelle 1861
 - Apteekki 1862, säästöpankki 1870, kirjakauppa 1898

1880	10 kauppaliikettä
1899	16 kauppaliikettä
1911	24 kauppaliikettä
1919	34 kauppaliikettä

- Puolet kauppaliikkeistä Lohjankylässä, muut eri puolilla pitäjää
- 1902 perustettiin Lohjan Työväen Kauppaosuuskunta Virkkalaan, sivuliike Lohjannummelle 1904
 - Itsenäiseksi osuuskaupaksi: Lohjankylän Osuuskauppa
 - Molemmat tekivät konkurssin 1909
- Uusi Lohjan Osuuskauppa perustettiin 1916 Lohjannummella
 - 1926 nimeksi Osuusliike Keko
- Torikauppa siirrettiin 1860-luvulla Kirkkokentältä Nahkurintorille
 - Uusi kauppatori 1901
 - Tori Virkkalaan 1920-luvun alussa

9. Kulttuurielämän kehitys 1860-1920-luvulla

Koululaitoksen kehitys

- 1870 suomenkielinen ja ruotsinkielinen kansakoulu Lohjannummelle vuoden 1866 kansakouluasetuksen ansiosta
 - Ruotsinkielisille pedagogiotalo, suomenkielisille uudisrakennus
 - 1885 ruotsinkielinen koulu siirrettiin Kirkniemeen (Jönsböleen), 1887 Lohjankylään perustettiin uusi ruotsinkielinen koulu
 - Kirkniemessä kartanon yksityinen käsityökoulu
 - Vaanilan kartanon yksityinen alakoulu'
- 1883 perustettiin kolme suomenkielistä ja yksi ruotsinkielinen kiertokoulu
- Noin 30 % lapsista kävi kansakoulun 1880-1890-luvun vaihteessa
 - Ruotsinkielisten koulunkäynti oli yleisempää
- Uusia kansakouluja 1890-luvulta lähtien piirijakoasetuksen ansiosta:
 - 1894: Virkkala ja Suittila, suomenkielisiä
 - 1896: Lohjansaari, suomenkielinen
 - 1897: Karstu, suomenkielinen, Virkkala, ruotsinkielinen
 - 1900: Teutari, ruotsinkielinen
 - 1901: Vaanila (1922 Pulli), suomenkielinen
 - 1906: Paloniemi ja Vanhakylä (Hongisto), suomenkielisiä
 - 1908: Immula, suomenkielinen
- 1921 tuli voimaan oppivelvollisuus, joka lisäsi oppilaiden lukumäärää
 - 1921: Karnainen ja Paksalo, suomenkielinen
 - 1923: Maikkala, suomenkielinen
 - 1926: Maksjoki, suomenkielinen
 - 1929: Veijola (Lohja as), suomenkielinen
- 1914 yksityinen oppikoulu, Lohjan yhteiskoulu 5-luokkaisena keskikouluna
 - Perustajana ylioppilas Yrjö Eloniemi, aloitus ilman lupaa vuokratiloissa
 - 1917 valmistui oma koulutalo kirkon vierelle
 - Oikeus lukioluokkiin 1918, ensimmäiset ylioppilaat 1921
 - Koulutaloa laajennettiin 1925

Lohjan reservikomppania

- 1878 asevelvollisuuslaki perusti Suomeen oman sotaväen
- Lohjalle 3. reservikomppania 1882, kasarmialue nykyisen linja-autoaseman paikalla
- Länsiusmaalaisia miehiä koulutettiin kolmen kesäkuukauden ajan
- Ampumarata ensin harjulla, 1890-luvulla Nummentaakse
- Liikuntakoulutus synnytti urheiluharrastuksen
- Reservikomppania lakkautettiin 1900 sortokauden seurauksena

Järjestötoiminnan nousukausi

- 1860-luvulla rouvasväen ompeluseura keräsi rahaa lainakirjastoa varten
 - Kirjasto perustettiin Lohjannummelle 1865, sai kunnan avustuksen vuonna 1881, jolloin se sijoitettiin kansakoulutaloon
 - Ompeluseura lahjoitti kirjaston kunnalle 1886 kantakirjastoksi
- 1890-luvulta lähtien piirikirjastoja perustettiin kansakouluille
- 1880-luvun alussa perustettu Lohjan ja Siuntion maamiesseura oli ensimmäinen varsinainen järjestö
 - Hevosystävien seura edisti jalostusta ja järjesti ravikilpailuja
 - 1884 perustettiin raittiusseura, vanhin aatteellinen yhdistys
 - 1894 Lohjan Kotiseutututkimuksen Ystävät, maan ensimmäinen kotiseutuyhdistys
 - 1901 perustettiin Lohjan Louhi, vanhin urheiluseura
- Nuorisoseuroja 1900-luvun alussa: Lohjan, Virkkalan, Karstun ja Lohjan saariston suomenkieliset sekä Pohjois-Lohjan ja Virkkalan ruotsinkieliset
 - Omia seurataloja: Karstu 1909, Åsvalla 1911, Virkkala 1920, Saari 1922
 - Lohjannummen yhdistysten Harjula-hanke kaatui 1930-luvun alun lamaan ja päättyi teollisuuslaitosten kulttuuritaloksi
- Lohjan evankelisluterilainen nuorisoliitto, rukoushuone Petsamonrinteeseen 1920
- Työväenyhdistykset perustettiin 1905: Lohjankylä, Virkkala ja 1907: Immula
 - Työväentalot Lohjalle ja Virkkalaan 1907
 - Vilkasta kulttuuritoimintaa: torvisoittokunnat ja näytelmäseurat

Taiteilijoita asettui Lohjalle

- Granstedtit Paloniemessä 1880-1897
 - Hilda ja John Granstedtin maalaukset sekä piirustukset
- Ali (Alarik) Munsterhjelm ajoittain Vaanilassa ja Lohjannummella 1899-1911
 - Lohjalaismaisemamaalauksia
- Ellen Favorin asui Lohjalla 1909-1919
 - Maisemamaalauksia varsinkin Lohjanjärven rannoilta
- Herman Grönbärj rakensi Sunnanlidin ateljeehuvilan Vohloisiin 1902
 - Suunnitteli rakennuksia ja maalasi maisemia sekä symbolistisia aiheita
- Arvid Järnefelt muutti Lohjalle 1895
 - Elisabet Järnefelt osti Flaasin (Vieremän) tilan Virkkalasta
 - Arvidille erotettiin Rantala omaksi palstatilaksi

- Suomen johtava tolstoilainen, yhteiskunnallinen kirjailija
- Rantala ja Vieremä olivat 1800-1900-luvun vaihteessa huomattava kulttuurikeskus: Jean Sibelius, Eero ja Armas Järnefelt, Juhani Aho, Maila Talvio

10. Yhteiskunnalliset ristiriidat ja kansalaissota

Kunnallishallinnon alkuvaiheet

- 1865 maalliset tehtävät otettiin pois seurakunnilta -> kunnallishallinto syntyi
 - Lohjalla kuntakokousten pitäminen alkoi 1868
 - Päätösvalta maanomistajilla, äänestys verotuksen mukaan
 - Kunnallislautakunta toimeenpanoelimenä, pitkäaikaisimpana puheenjohtajana rusthollari J.F. Forsström 1868-92
 - Vanhoilliset rusthollarit ja talonpojat hallitsivat pitäjää
 - Tilattomilla ja lisääntyvällä työväestöllä ei ollut vaikutusmahdollisuuksia
 - 1909 kuntakokous valitsi ensi kerran 24-jäsenisen kunnanvaltuuston
 - Työväestön vaikutusvalta säilyi vähäisenä, valtuuston vaaleissa äänioikeus yhä verotuksen mukaan, Lohjalla äänimäärä vaihteli 1:stä 358:aan
- Paikallishallinnon palveluja alettiin kehittää
 - Kansakoulu 1870
 - Vaivaistalo (Kunnalliskoti) 1886
 - Kunnallinen sairashuone 1892
 - Kunnanlääkäri 1907 ja –sairaala 1911
 - Kartanonomistajat kustansivat merkittävän osan laitoksista lahjoituksillaan
- Lohjankylän käsityöläiset ja kauppiaat olivat tyytymättömiä vaikutusmahdollisuuksiinsa
 - Pienellä alueella tiivis asutus ja rakennuskanta
 - Hygienia- ja turvallisuusongelmia
 - Kunta ei ollut halukas kustantamaan vesijohtoa ja viemäreitä, katuvaloja, rakennusjärjestystä, poliiseja ja palosuojelua
 - 1909 Lohjankyläläiset anoivat taajaväkisen yhdyskunnan asemaa, joka myönnettiin 1911
 - Lohjannummen taajaväkinen yhdyskunta: oma valtuusto, oma verotus ja osittainen itsehallinto

Venäläistämistoimien synnyttämät ristiriidat

- 1899 alkoi I sortokausi
- Lohjalla johtohenkilöiden suhtautuminen jakaantui
 - Passiivista vastarintaa kannattivat kunnan johdon lisäksi v.t. kirkkoherra Emil Candolin ja nimismies Wickström
 - Myöntyväisyysmielisiä olivat Ahtialan isäntä senaattori Arvid Genetz ja opettaja J. Häkli
 - Candolin syrjäytettiin kirkkoherranvaalissa A. Neoviuksen tieltä ja nimismies vaihdettiin myöntyväisyysmieliseen A. Ruotsiin
 - Perustuslaillisten johtohahmo Kirkniemen isäntä C.G. von Christierson karkoitettiin Ruotsiin

Väestön enemmistö tuki myöntöväisyyksiä

- Vain n. 20 % lohjalaisista jäi pois venäläisten kutsunnoista 1901-02, kun Uudellamaalla luku oli yleisesti 75 %

Yhteiskuntasuhteet kärjistyivät

- Yhteiskunnallinen tyytymättömyys kasvoi 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa
 - Torpparien tyytymättömyys vuokrasopimusten epävarmuuteen ja irtisanomisiin
 - 1800-luvun lopussa yli 200 torppaa, 1915 enää 134
 - Talot eivät tarvinneet torppareita koneistumisen edetessä
 - Maatyöväen tyytymättömyys työoloihin: työajan pituus, rahapalkan vähäisyys, asunto-olojen puutteellisuus
 - Lisää muonamiehiä ja päivätyöläisiä, maaseudun työväestöityminen
 - Teollisuustyöväen tyytymättömyys palkkoihin, työpaikan epävarmuuteen ja työ- ja asunto-oloihin

Työväenliikkeen syntyminen

- Marraskuussa 1905 suurlakko venäläistämistä vastaan osoitti joukkovoiman tehon
 - Lohjan ja Virkkalan työväenyhdistykset perustettiin 1905
 - 1906 Koikkalan ja Vaanilan työväenyhdistykset
 - 1907 Immulan työväenyhdistys
 - 1909 Karstun työväenyhdistys
- 1907 I eduskuntavaaleissa työväenliike sai suuren kannatuksen
 - Lohjalla 62,2 % äänesti sosialidemokraatteja
 - Sen jälkeen kannatus vielä kasvoi: vuonna 1916 71,0 %
- Muiden puolueiden kannatus: ruotsalainen puolue n. 15 %, suomalaiset puolueet n. 15 % - 20 %
- Työoloja yritettiin parantaa lakoilla
 - Kyrkstadin saha 1907-08, tulokseton
 - Selluloosatehdas 1911, tulokseton, työehdot huononivat
 - Seurauksena työväestön tyytymättömyyden lisääntyminen

I maailmansodan vaikutuksia

- Teollisuustyöväen olot tulivat epävarmemmiksi
 - Sahojen tuotantoa vähennettiin viennin tyrehtyttyä
 - Selluloosatehdas seisomaan 1917
 - Apua tuli linnoitustöistä 1915-1917
 - Kunta järjesti hätäaputoita maantierakennuksissa

- Elintarvikepula paheni sodan kuluessa
 - Teollisuustyöväki katkeroitui maanviljelijöille
- 1917 maatyöväen lakot kylvö- ja korjuu-aikaan suututtivat tilanomistajia
 - Lakkoja erityisesti Laakspohjassa, Vaanilassa ja Hiidessä
- Tilannetta rauhoittamaan perustettiin paikallisia suojelujoukkoja
 - Porvariston suojeluskunta 14.6.1917
 - Työväestön suojeluskaartit (punakaartit) Lohjalle ja Virkkalaan marraskuussa

Kansalaissota Lohjalla

- 28.1.1918 sosialistit kaappasivat vallan Helsingissä
 - Lohjalle 3.2. aseet 2 komppanialle: Lohjan ja Virkkalan punakaartit
 - Punainen kunnallishallinto, elintarviketakavarikot, hätäaputyöt
 - Yleensä varsin rauhallista, 7 valkoista surmattiin sodan aikana, näistä lohjalaiset vain yhden
 - Lohja oli poikkeuksellisen rauhallinen verrattuna naapuripitäjiin
- Punakaartien sota alkoi 9.2. Suitian kartanon piirityksellä
 - Länsi-Uudenmaan taistelut Siuntiossa ja Kirkkonummella 27.2. saakka
 - Maalis-huhtikuussa lohjalaisia Mäntyharjulla, Heinolassa, Tampereella ja Kyröskoskella
 - Yli 50 % 15-60-vuotiaista lohjalaisista kuului punakaarteihin, noin 900 henkeä
- Saksalainen Itämeren divisioona nousi maihin Hangossa 3.4.
 - 8.4. Kirkniemen taistelu, jonka jälkeen saksalaisia Virkkalaan
 - 5 punaista teloitettiin
 - Etelä-Lohjan suojeluskunta perustettiin
 - 9.4. saksalaiset valtasivat Lohjannummen
 - Pohjois-Lohjan suojeluskunta perustettiin
 - Punaiset perääntyvät Nummelaan
 - Vangiksi saadut punaiset Inkoon Vestankvarniin, 19 teloitettiin
- 16.4. saksalaiset ja suojeluskuntalaiset vetäytyivät Karjaalle
 - Punaiset palasivat viikon ajaksi Lohjannummelle
 - Ryöstelyä, levottomuuksia, kostohenkeä
- Saksalaiset ja suojeluskuntalaiset palasivat 20.4., punaiset vetäytyivät pohjoiseen
 - Nummenkylän taistelu, kartano paloi
 - Punaiset antautuivat Lahdessa 1.5.
 - Vankileireille pääasiassa Lahteen, Hämeenlinnaan Riihimäelle, Suomenlinnaan ja Tammisaareen

- Punaisten tappiot olivat suuret
 - Kaikkiaan vähintään 236 punaista sai surmansa, eli n. 25 % kaikista
 - Rintamalla kaatui 41
 - 53 teloitettiin kenttäoikeuden päätöksellä tai vankileireillä
 - 130 kuoli vankileireillä

- Sodan jälkeen katkeruus jatkui 1930-luvun loppuun, mutta muutoin olot rauhoittuvat nopeasti
 - Kunta vastasi punaisen hallinnon ottamista lainoista
 - Työväentalo punaorpokotina 1918-1919
 - 1919 suurin osa punaisista armahdettiin ja työväenyhdistykset aloittivat toimintansa uudelleen
 - 1919 kunnallisvaaleissa sosialistit saivat 52 % äänistä, kunnallishallintoon sosialistienemmistö
 - Poliittiset paineet purkautuivat demokraattista tietä
 - Torppareiden (1919) ja maatyöväen (1920) oikeus lunastaa maata tyynttyi mieliä

11. Lohja 1920-1930-luvulla

Kuntajaotusta muutettiin

- Lohjannummen itsehallinto ei tuonut riittävää parannusta taajaman ongelmiin
 - Yhdyskunnan vero ei riittänyt kunnallistekniikan rakentamiseen
 - Lainsäädäntö asetti rajoituksia elinkeinoelämälle, esim. kirjapainoja ei saanut olla maaseudulla
 - Sitova asemakaavoitus oli mahdotonta maaseudulla
 - 1920-luvun alkuvuodet olivat talouskasvun aikaa -> Lohjannummen liikemiesten tyytymättömyys kasvoi
 - Työväestö ja maanviljelijät hallitsivat kunnallispolitiikkaa
- 1919 Lohjan kunta osti Hjalmar Linderin entiset maa-alueet Lohjankylässä
 - Kunnan laaja maanomistus mahdollisti asemakaavoituksen ja tonttien myynnin
- 1923 yhdyskunnan valtuusto asetti kauppalatoimikunnan puheenjohtajanaan opettaja Ilmari Sippola
 - 1924 tehtiin anomus Valtioneuvostolle
 - Erimielisyyttä Ventelän kylän liittämistä kaupपालaan
 - 21.2.1925 Valtioneuvosto päätti perustaa Lohjan kauppalaan Kiviniemen kylästä sekä Pappilan, Moisio ja Ojamon tiloista vuoden 1926 alusta
- Kunnan omaisuus jaettiin asukaslukujen suhteessa 68 % (kunta) ja 32 % (kauppala)
 - Laitokset tulivat sille kunnalle, jonka alueella ne olivat
 - Kauppalalle kunnalliskoti, lastenkoti, sairaala ja kantakirjasto
 - Poikkeuksena kunnantalo Monkola
 - Kauppala jäi velkaa kunnalle vuoteen 1945 saakka
 - Kunnalla oli 5 vuotta aikaa perustaa omat laitoksensa
 - Lastenkoti Koivuniemeen 1928, (Paloniemeen 1932) kunnalliskoti Paloniemeen 1931, sairaala Virkkalaan 1931
- Kuntajako sujui sopuisasti
 - Kuntalaiset olivat tyytyväisiä päästessään maksamasta taajaman kuluja
 - Kauppalalaiset pääsivät poistamaan taajamansa epäkohtia

Talouden noususta lamakauteen

- 1920-luku oli nopean kehityksen kautta
 - Teollisuus laajentui ja monipuolistui
 - Sementtitehdas käynnistyi Virkkalassa 1919, toinen uuni 1924, kolmas 1929
 - Ojamon kalkkilouhoksen käyttöönotto 1925, rautatie Virkkalaan 1927
 - Selluloosatehdasta laajennettiin Pitkäniemessä
 - Lohjanvesistön Metsä Oy:n saha Hiidensalmeen 1927

- Elintarviketeollisuutta Ventelään: meijeri 1918, mylly 1920, teurastamo 1921
- Yksi takaisku: Kirkniemen lasitehdas lopetettiin 1925

- Uusia palveluita perustettiin
 - Pankkikonttoreita: Kansallis-Osake-Pankki 1918, Osuuskassat 1924 Immulaan ja 1925 Maikkalaan
 - Kauppaliikkeiden määrä kaksinkertaistui Lohjannummella ja Virkkalassa
 - Kauppalassa 1926 33 liikettä, 1930 62 liikettä
 - Lohjan Seudun Osuusliike perustettiin 1926
 - Oma sanomalehti Uusmaalainen 1926-29, Länsi-Uusimaa Hangosta Lohjalle 1929, sosialidemokraattinen Uusmaan Kunnallislehti 1930
 - Lohjan Kalkkitehtaan konepajakoulu Kirkniemeen 1928

- Rakentaminen oli vilkasta
 - Vuosikymmenen alussa tuotiin paljon rakennuksia Terijoelta: jäljellä on kaksi taloa Harjulan vieressä
 - 1923 Lohjannummen taajama levittäytyi harjun taakse, Nummentien leikkaus valmistui
 - Runsaasti pientaloja uusille alueille: Lohjannummella Rantakantti, Moisionpelto ja Hiidensalmi, Virkkalassa Suninhaka
 - Ensimmäiset kiviset liikerakennukset: Lohjannummella Maidonmyyntiosuuskunta ja Kansallis-Osake-Pankki 1924, Virkkalassa Lohjan Osuuskauppa (Keko) 1924
 - Birger Brunilan asemakaava 1927-32: keskustaan umpikorttelit
 - 1929 valmistuivat ensimmäiset sen mukaiset talot Laurinkadun varrelle

- Muuttoliike oli vilkasta, asukasluku kasvoi nopeasti
 - 1919: 7625, 1929: 11816 (kauppalassa 4397, kunnassa 7419)

- Liikenneyhteyksiä parannettiin
 - Säännöllinen linja-autoliikenne Sammattiin, Nummelle ja Siuntioon 1921
 - Uusi silta Hiidensalmeen 1925
 - Lohjan satamarata 1928

- Yhteiskunnallisia ongelmia
 - Kansalaissota jakoi lohjalaiset
 - Järjestötoiminta: esim. urheiluseurat: Louhi (TUL) ja Lohjan Reima sekä Virkkalan Kiri (SVUL)
 - Osuuskauppa: Lohjan Osuusliike (Keko) (OTK) ja Lohjan Seudun Osuusliike (SOK)
 - Valtataistelua työväenliikkeessä sosialidemokraattien ja kommunistien kesken
 - Lakkoliike, vakavin tapahtuma Lohjan Kalkkitehtaan lakko 1927
 - Kieltolaki voimassa 1919-1932
 - Lohja rannikolta sisämaahan salakuljetetun spriin tärkeä etappipaikka
 - Kaikista rikoksista yli 80 % oli kieltolakirikoksia

- Lohjalaisista 29 % kannatti kieltolakia, 69 % vastusti kansanäänestyksessä (Koko maassa 30 % - 70 %)
- 1930-33 Lohja oli lamakauden kourissa
 - Rakentaminen tyrehtyi lähes vuosikymmeneksi
 - Kalkkitehdas joutui vähentämään työntekijöitä, Hiidensalmen saha joutui lähes konkurssiin
 - Sementin valmistus oli 1931-33 50 % vuoden 1929 tasosta
 - Kauppaliikkeitä lopetettiin, maatiloja pakkohuutokaupattiin
 - Työttömyys nousi erityisesti talvikausina korkeaksi
 - Vapaaehtoista hyväntekeväisyyttä: soppakeittiöt työväen- ja suojeluskuntatalolla
 - Kunnallisia hätäaputoita: tienparannuksia, Kauppatorin kiveäminen, Kirkkokentän rakentaminen, viemäreiden kaivuuta
 - Asukasluvun kasvu pysähtyi, kunnassa väki väheni: 1934: 11633 (kauppalassa 4776, kunnassa 6857)
- Äärioikeistolaisen radikalismien nousu pulavuosina
 - Lohja oli oikeistoliikkeen merkittävä tukikohta
 - Petter Forsström oli Lapuan liikkeen johtokunnassa, samoin selluloosatehtaan omistaja Rafael Haarla
 - Vuonna 1932 perustetun IKL:n kannatus Lohjalla oli näkyvää ja valtakunnan keskimäärää suurempaa
- Riitaista kunnallispolitiikkaa
 - Kauppalassa vasemmisto-, kunnassa oikeistoenemmistö
 - Henkilöriitoja: esim. kauppalanjohtajan valinta: Jalmari Vuorinen 1931
 - Vuoden 1931 kauppalan kunnallisvaalit jouduttiin uusimaan kommunistisyytösten vuoksi
 - Kunnassa kansanedustaja Ilmari Linnalta evättiin vaalikelpoisuus ja äänioikeus 1936 kunnallisvaaleissa
 - Kauppalan ja kunnan yhteistyö kangerteli esim. sairaalan kustannusten jaossa

Lamasta toipuminen

- 1934-39 Lohja toipui pulakaudesta
 - Talouselämä alkoi elpyä
 - Kalkkitehdas laajensi sementtitehdastaan 1938
 - Lohjan selluloosatehtaalalle (Lohja-Kotka Oy) voimapaperitehdas 1938
 - Rakennustoiminta käynnistyi hitaasti: kerrostaloja kauppalan 1938-39
 - Osuusliike Keon leipomo-varasto-konttori 1939-40
 - Asutus Nummentakana alkoi levittäytyä laajemmalle
 - Liikenneyhteys Helsinkiin parani: valtatie 1 valmistui Nummenkylään 1935
 - Lohjanharjulle suunniteltiin lentokenttää

- Kunnallisia palveluita voitiin parantaa
 - Urheilukentän kunnostus 1932-35
 - Näkötorni ja kulkutautisairaala 1935, Harjun kansakoulu 1937, kunnallinen vesilaitos 1939-40
 - Kauppalalle ostettiin uusi virastotalo 1939
 - Kauppala ja kunta mukaan kuntien yhteistoimintaan: keuhkotautiparantolat Meltolaan (1932) ja Kiljavalle (1936)
- 1939 asukkaita oli jo 12641 (kauppalassa 5622, kunnassa 7319)